

Andragoški center Slovenije

124. Odprta znanost v Sloveniji

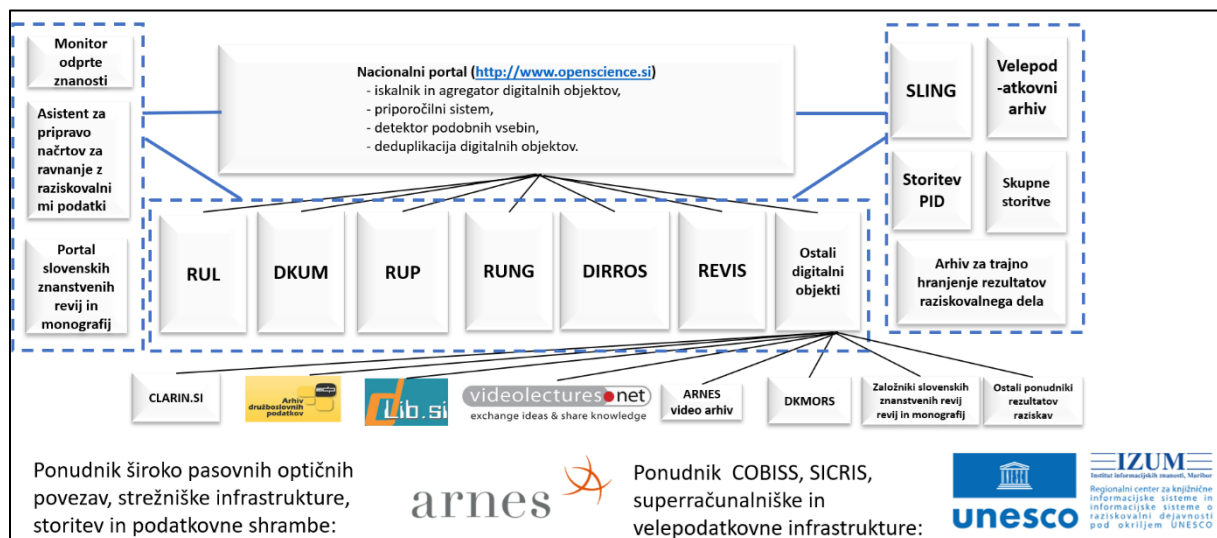
V času, ko nastaja neomejena količina besedil, je praktično nemogoče slediti vsebini objav. Ne gre le za to, da tehnologija filtrira informacije, preden jih posreduje posameznemu uporabniku. Težava je tudi v količini knjig, člankov in prispevkov, ki so dnevno objavljeni (na spletu).

Motivacija znanstvenikov za objavo rezultatov raziskav je postala tako močna, da so v nekem obdobju pristali na pogoj mednarodno uveljavljenih založnikov. Ti so namreč izkoristili nezavidljiv položaj strokovnjakov in začeli zaračunavati objave v uveljavljenih znanstvenih revijah z visokim faktorjem vpliva. Na eni strani imamo torej znanstvenike oz. institucije, ki financirajo objavo člankov, na drugi pa občinstvo, ki jih vsebina zanima. Tudi za to morajo plačati.

Da bi presegli to nemogočo situacijo, ki vodi v bogatenje posrednikom in ovira širjenje pomembnih spoznanj, se je razvila odprta znanost (ang. open science). Preprosto rečeno gre za vzpostavljanje zaupanja med raziskovalci in javnostjo. To pa je povezano z izpostavljanjem podatkov, zbranih v okviru raziskav. Postavlja se več vprašanj: kako zaščititi podatke in tiste, ki so jih zbrali; kako zagotoviti, da rezultati ne bodo zlorabljeni; kako preprečiti krajo in poskrbeti za ohranjanje podatkov. Zato so se oblikovale raziskovalne infrastrukture, ki delujejo po načelu FAIR: findable, accessible, interoperable, reusable. Podatke naj bo torej mogoče najti, morajo biti dostopni, interoperabilni, mogoče jih je ponovno uporabiti.

Kaj je raziskovalna infrastruktura?

V Sloveniji že od leta 2015 deluje [Nacionalni portal odprte znanosti](#).

Slika: Nacionalna infrastruktura odprte znanosti. Vir: Ojsteršek, M. (2024). *Nacionalna infrastruktura odprte znanosti: predstavitev v okviru izobraževanja podatkovnih strokovnjakov*. Ljubljana, 17. 10. 2024.

Portal je pomemben del nacionalne raziskovalne infrastrukture, h kateri štejejo organizirane vire, storitve in okolja, ki omogočajo izvajanje raziskav. Poleg fizične opreme in digitalnega prostora vključuje tudi omrežja in skupnosti, torej tudi strokovnjake, kot so inženirji, upravjalci, knjižničarji idr. Omogoča transparentnost raziskav, povečuje vidnost slovenskih znanstvenikov in spodbuja ponovno uporabo podatkov. Portal deluje v skladu z načeli European Open Science Cloud (EOSC) in evropskimi smernicami o odprtem dostopu. Vzdržuje ga Institut informacijskih znanosti (IZUM) v sodelovanju z univerzami v Ljubljani, Mariboru in Novi Gorici ter drugimi raziskovalnimi organizacijami.

Slovensko nacionalno vozlišče raziskovalnih infrastruktur

SLING (slovensko nacionalno superračunalniško omrežje) podpira nacionalni raziskovalni ekosistem z zagotavljanjem omrežnih, podatkovnih in računsko intenzivnih storitev. Konzorcij vodi Arnes, je član EOSC in torej del ERA (Evropskega raziskovalnega prostora). Temu so prilagojeni tudi nacionalni dokumenti, npr. Načrt razvoja raziskovalne infrastrukture 2030, ki so ga pripravili na takrat skupnem Ministrstvu za izobraževanje, znanost in šport, objavljen pa je na portalu Ministrstva za visoko šolstvo, znanost in inovacije. Pomemben dokument je tudi Akcijski načrt za odprto znanost, objavljen leta 2023. Orodja in okolje, ki jih pripravlja konzorcij SLING, služijo podatkovnim strokovnjakom, združenim v Slovenski skupnosti odprte znanosti.

Poleg Ministrstva za visoko šolstvo, znanost in inovacije, ki pripravlja nacionalne politike in strategije, v Sloveniji odprto znanost podpira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS). S številnimi projekti sodelujejo tudi raziskovalne in druge ustanove: univerze, Centralna tehniška knjižnica (CTK), Založba ZRC SAZU, Inštitut za novejšo zgodovino, Inštitut

za odprte podatke in intelektualno lastnino idr. V letošnjem letu se jim je pridružil tudi Andragoški center Slovenije (ACS).

Monitor odprte znanosti

V Sloveniji deluje tudi sodobni [portal](#), na katerem je mogoče preveriti stanje odprte znanosti v Sloveniji. Pomembna podstran je slovar izrazov. Zajema stanje od leta 2010. Objavljene so tudi nekatere publikacije ACS. Z urejeno založniško politiko (leta 2025 smo sprejeli Pravilnik o založniški dejavnosti) in dosledno uporabo licenc [Creative Commons](#) bomo poskrbeli, da bodo dela dostopna tudi tu in na [Portalu slovenskih znanstvenih revij in monografij](#). Financirana so z javnimi sredstvi, torej so primerna. Članstvo v Slovenski skupnosti odprte znanosti nam je odprlo tudi status opazovalca v konzorciju Operas-si. To nam prinaša številne neoprijemljive koristi, predvsem novo znanje in možnosti povezovanja z veliki založbami in odločevalci, kot sta ZRC SAZU in Univerza v Mariboru. Predvsem pa nam omogoča, da sodelujemo v sodobnih pristopih k znanosti, da poskrbimo za ustrezno objavo in hrambo podatkov. S svojim delom prispevamo k razvoju andragoškega in drugih strokovnih področjih, ki jih naši raziskovalci gradijo in razvijajo.

Kontaktna oseba za področje: Ana Peklenik, ana.peklenik@acs.si

Informacijo pripravila: Ana Peklenik, ana.peklenik@acs.si